

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Eeva Tuokko, Sauli Takala ja Päivikki Koikkalainen

KIELITIVOLI

Perusopetuksen vieraiden kielten opetuksen kehittäminen

Seurantaraaportti 2009–2010

Raportit ja selvitykset 2011:13

1. Perusopetuksen vieraiden kielten opetuksen kehittämishankkeen taustaa

Peruskoulun kielenopetuksen perusteet luotiin 1960-luvun lopulla ajankohtana, joka poikkeaa monessa suhteessa nykytilanteesta. Pohjoismaat olivat tärkeä kansainvälis-poliittinen viiteryhmä. Suomen YK-yhteistyötä korostava kansainvälinen aktiivisuus kanavoitui pitkälti pohjoismaisen yhteistyön kautta, joten ruotsin osaaminen oli tarpeen. Saksa oli kaupankäynnin ja matkailun tärkeä kieli. Neuvostoliitto oli tärkeä kauppakumppani, mutta koska kaupankäyntiin liittyvät neuvottelut tapahtuivat keskitetysti kauppadelegaatioiden välillä, venäjän taitoa tarvittiin vain rajoitetuissa tilanteissa. Englanti ei ollut vielä saavuttanut nykyistä asemaansa globaalina kommunikaation, tieteen ja median kielenä. Lisäksi turismia oli paljon nykyistä vähemmän eikä se suuntautunut yhtä etäisiin kohteisiin kuin nykyisin.

Peruskoulun syntyvaiheen jälkeen Suomen asema maailmassa on muuttunut huomattavasti. Suurin muutos on liittyminen Euroopan unioniin. Euroopan unionin tärkein yhteinen kommunikaatiokieli on englanti, ja englantia tarvitaan paljon laajemminkin: englannista on tullut globaalin kommunikaation kieli kaupankäynnin, politiikan, tieteen, taiteen ja matkailun alueilla sekä nuorison nettikommunikoinnin kieli. EU-maissa osataan jo varsin yleisesti englantia, mikä lienee osasyynä siihen, että kiinnostus saksan kieltä kohtaan on vähentynyt. EU on kuitenkin vahvistanut ranskan osaamisen merkitystä. Pohjoismaisen yhteistyön merkitys on peruskoulun syntyvaiheiden jälkeen vähentynyt. Venäjän kauppa on muuttunut valtiojohtoisesta toiminnasta monipuoliseksi yritystoiminnaksi, jossa suoria neuvottelu- ja asiakaspalvelutilanteita on runsaasti. Venäjältä tulee Suomeen myös kasvava turistien virta. Vielä joitakin vuosia sitten EU:ssa nähtiin tärkeäksi, että EU-maiden kansalaiset osaisivat toistensa kieliä, mutta tämä tilanne on muuttumassa Aasian ja Etelä-Amerikan maiden merkityksen noustessa.

Suomen kansainvälispoliittis-taloudellinen asema on muuttunut olennaisesti 50 vuodessa. On aika ottaa huomioon tämä muutos kansallisen kielitaitovarannon ohjauksessa: englannin taitoa pidetään nykyisin kaikille tarpeellisena. Lisäksi elinkeinoelämä korostaa varsinkin venäjän taidon tarvetta. Ruotsin, saksan ja ranskan ohella myös kiinan, japanin, espanjan ja portugalilaisille kielille nähdään tarvetta. Verrattuna 1960-lukuun, jolloin kielitaitoa pidettiin ennen kaikkea sivistyneisyyden mittarina, nykyisin korostetaan kielitaidon hyötynäkökohtia. Viideskymmenessä vuodessa koulutuksen merkitys kilpailutekijänä on vahvistunut.

Peruskoulun syntyvaiheessa ajatus koko ikäluokan kielenopiskelusta arvelutti monia ja kahden kielen kuuluminen kaikkien oppilaiden opinto-ohjelmaan vielä

enemmän.² Oppilaalle vieraita kieliä oli matematiikan ohella totuttu pitämään vaativina ja vaikeina aineina oppikoulussa. Tästä ajattelumallista oli osoituksena peruskoulun tasokurssijärjestelmän luominen ja melko runsas kielenopiskelusta vapauttaminen.

Peruskoulun alkuvaiheessa 1970-luvulla varattiin mahdollisuus valtioneuvoston luvalla opettaa englannin ja toisen kotimaisen kielen lisäksi ranskaa, saksaa tai venäjää ala-asteella alkavana kielenä. Valtiovalta tuki kielenopiskelun monipuolistumista myös jatkossa alentamalla opetuksen aloittamisen minimioppilasmäärän kahteentoista (12). Kun valintojen monipuolistuminen ei kuitenkaan edistynyt, luotiin 1980-luvun lopulla mahdollisuus valita englanti A2-kielenä peruskoulun viidennellä luokalla, jos A1-kieleksi oli valittu muu kieli kuin englanti.

Valtiovalta osoitti kansainvälisesti katsoen poikkeuksellisen suurta huomiota kielikoulutuksen ja kielikoulutusohjelmien suunnitteluun (ks. erityisesti Piri 2001³). Uranuurtavan kieliohjelmakomitean (1979) jälkeen perustettiin useita muitakin merkittäviä työryhmiä ja toimikuntia⁴.

Kieliohjelmakomitea esitti, että kaikkien tulisi osata suomea/ruotsia ja englantia eritasoisesti, saksan ja venäjän kieltä tulisi osata kumpaakin eritasoisesti 30 % väestöstä ja ranskaa 15–20 %. Komitea ehdotti A-kielen lukijoiden tavoitemääriksi suomenkielisessä peruskoulussa seuraavat luvut: englanti 70 %, ruotsi 15 %, ranska 23 %, saksa 57 % ja venäjä 57 %. Komitea teki myös ehdotuksen kuntien velvoitteista tarjota eri laajuista kielivalikoimaa asukaslukuun suhteutettuna. Se ehdotti myös läänikohtaista ja kuntakohtaista kielisuunnittelua. Valtioneuvosto hyväksyi kielenopetuksen yleissuunnitelman vuosille 1985–1991 ja vuosiksi 1991–1996 (Piri 2001, 194–198). Edellisessä esitettiin mm, että yläasteella vähintään 35 % oppilaista lukisi valinnaista kieltä ja että ranskan ja venäjän osuudet kasvaisivat. Lukiossa puolestaan peruskoulun valinnaista kieltä ja lukion ensimmäiseltä luokalta aloitettua kieltä lukisi vähintään 95 % lukion ensimmäisen luokan oppilaista. Jälkimmäisessä ohjelmassa, joka myös suosi kielenopetuksen monipuolistamista, ei enää ollut prosentuaalisia tavoitteita. Vuonna 1997 esitettiin

---

2 Oppivelvollisuuslaki säädettiin vuonna 1920, mutta siirtymävaihetta koskeissa säädöksissä lain toimeenpanoaikaa annettiin kapungeille 10 vuotta ja maaseutukunnille 16 vuotta (Kuiikka, M.T. Suomalaisen koulutuksen vaiheet, Otava, 1992). Kansakoulussa ei ollut pakollista vieraiden kielten opetusta. Sitä esitti v. 1945 asetettu kansakoulun opetussuunnitelmakomitea v. 1952 valmistuneessa mietinnössään ”... on paikallaan, että niille oppilaille, joilla on edellytyksiä ja halua sellaiseen opiskeluun, jo kansakoulussa varataan tähän mahdollisuus, ainakin paikkakunnilla ja oloissa, joissa on edellytyksiä sanotun opetuksen järjestämiseen.” Myös suurin osa vanhemmista oli kyselyissä kannattanut kieltenopetusta ja selvästi tärkeimpänä kielenä pidettiin toista kotimaista kieltä – 41%. (Takala, S. Kielisuunnittelun kysymyksiä, Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Selosteita ja tiedotteita 129/1979).

3 Piri, R.(2001) Suomen kieliohjelmapolitiikka. Kansallinen ja kansainvälinen toimintaympäristö. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielitutkimuksen keskus.

4 Mm. Euroopan kansalliskielten ja kulttuurin toimikunnan mietintö (1991:6), Kieltenopetuksen kehittämistoimikunnan mietintö (1992:16)

myös kielenopetuksen ja koulutuksen kansainvälistymisen strategiaohjelma⁵, jota oli tarkoitus arvioida v. 2001.

Strategiaohjelman perusteella käynnistettiin mm. Opetusministeriön ja Opetushallituksen tulossopimukseen perustuen vuonna 1996 KIMMOKE-hanke (Kieltenopetuksen monipuolistamis- ja kehittämishanke). Kuten ensimmäisessä yleissuunnitelmassa, strategiaohjelmassakin esitettiin konkreettisia määrällisiä tavoitteita: tavoitteena oli, että vuonna 2000 peruskoululaisista 50 % ja lukiolaisista 90 % opiskelisi 2-3 (valinnaista) kieltä. Sittenkin tarkoista määrällisistä tavoitteista on luovuttu.

Kieliohjelmapolitiittisena tavoitteena on ollut peruskoulun tulon myötä virallisten dokumenttien mukaan kieliohjelman monipuolisuus, ja kielenopiskelu olikin huomattavan monipuolista 1980-luvun puoliväliin saakka. Monipuolisuus oli peruskoulussa pääasiassa peruskoulun 8. luokalta alkavan valinnaisen kielen (C-kieli) ansiota. Lisäksi lukiossa kaikkien opiskelijoiden tuli aloittaa uusi kieli 1980-luvun puoliväliin saakka.

Englanti saavutti lähes nykyisentasoisien valta-aseman A-kielenä jo 1970-luvulla. Tämä merkitsee, että muiden kielten (saksa, ranska, venäjä) opiskelu on jäänyt pitkälti vapaaehtoisuuden ja valinnaisuuden varaan (A2- ja B2-kielien). Niiden opiskelu on kuitenkin jatkuvasti vähentynyt. Vastaavanlainen muutos on tapahtunut myös lukion kielenopiskelussa ja ylioppilastutkinnon lyhyen kielen kokeiden kirjoittajamäärissä (ks. luku 2)

Kielten opiskelun kapeutumiseen on useita syitä. Yksi ilmeinen syy on säädösten muuttuminen erityisesti lukion osalta. 1980-luvun puoliväliin asti kaikki lukiolaiset opiskelivat lukiossa myös kolmatta kieltä, joka oli useimmiten saksa. Vuonna 1985 tapahtui kuitenkin lukion tuntijaossa ja opetussuunnitelman perusteissa muutos⁶, joka tuli voimaan asteittain, ja jonka mukaan pitkän matematiikan valinneet saattoivat jättää pois kolmannen kielen. Vuonna 1993 toinen vieras kieli siirtyi kokonaan valinnaiseksi. Näiden päätösten jälkeen kielten opiskelu on tuntuvasti vähentynyt. Vaikka asiasta ei ole tutkittua tietoa, A2-kielen alussa saamaa suosiota toisaalta tuki valinnaisuuteen perustuvan laajemman kieltenopiskelumahdollisuuden kannustava vaikutus.⁷

---

5 Suomi kansainvälistyy – kielten opetus vastaa haasteisiin. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 41, 1997.

6 VN:n päätös lukion tuntijaosta 8.2.1985)

7 Vanhempien, oppilaiden, työelämän, poliittisten puoluiden, järjestöjen jne näkemyksistä on erilaisia selvityksiä, joissa on tietoa eri kielten koetusta merkityksestä. Myös EU on viime aikoina ollut aktiivinen kielitaidon monipuolistamisen edistämässä. Tässä yhteydessä ei ole mahdollista niiden tarkempi erittely. Yhteistä niille on englannin kielen tärkeyden korostuminen ja jossakin määrin myös huolestuminen sen ylivallasta. Englanti on kielitieteessä nähty viime aikoina toisaalta kiinnostava lingua franca-kielenä ja toisaalta joissakin kriittisen lingvistiikan piireissä sitä on pidetty hegemoniaan pyrkivänä kielenä, jopa ”tappajakielenä”, joka nopeuttaa pienten kielten häviämistä. Olisi toivottavaa, että kielten osalta voimistetta-

Perusopetuksen kieliohjelmaa puolestaan muutettiin niin, että oppilas saattoi valita kaksi pitkää kieltä (ns. A1- ja A2-kielet), mikäli opetuksen järjestäjä niitä tarjosi. Samaan aikaan opetuksen järjestäjän velvoite tarjota valinnaisia kieliä poistui; vuoteen 1994 asti valinnaisaineet oli nimetty asetuksessa. A2-kielen tarjonta ei velvoittanut opetuksen järjestäjää. Vuoden 1998 perusopetuslain muutoksessa opetuksen järjestäjän velvoitteita vähennettiin edelleen: yli 30 000 asukkaan kunnilta poistui velvoite tarjota pitkänä kielenä englantia, ruotsia/suomea, saksaa, ranskaa ja venäjää.

Velvoittavien säädösten vähentyessä koulutuksen järjestäjät eli kunnat näyttävät toimineen hyvin eri tavoin. Ensimmäisenä vieraana kielenä eli ns. A1-kielenä vain muutama kunta tarjoaa enää muuta kuin englantia. Vapaaehtoisen A2-kielen opiskelu on loppunut kymmenissä kunnissa.

Kaikki nämä säädösmuutokset ovat olleet omiaan vähentämään muiden vieraiden kielten kuin englannin opiskelua. Nykytilanteessa näyttää siltä, että ne ovat johtaneet eriarvoisuuteen maan eri osissa ja erityyppisissä kunnissa.

Edellä mainittiin kielenopetuksen monipuolistamis- ja kehittämishanke KIMMOKE, 1996–2001. Siihen osallistui yhteensä 275 oppilaitosta 39 kunnassa. Tavoitteena oli opiskeltavien kielten monipuolistaminen ja kielen opettamisen ja oppimisen tason kohottaminen.

Kunkin oppilaitoksen tuli valita oma kehittämisteemansa. Niistä muodostettiin kuusi valtakunnallista aiheverkkoa. Kullakin verkolla oli koordinaattorikunta, joka vastasi verkon toiminnan edistämisestä. Valtakunnallista rahoitusta oli käytettävissä 18 300 000 markkaa. Niillä järjestettiin mm. erilaista koulutusta ja yhteistapaamisia. Kuntien tuli laatia toiminnasta raportteja. Tutkijana toiminut Tarja Nyman laati yhteenvetoraportin v. 1999 (OPH, Moniste 28). Vuonna 2001 ilmestyi sitä täydentänyt Opetushallituksen oma loppuraportti⁸.

Tilastojen tarkastelu osoittaa, että KIMMOKE-hankkeella ei ollut pitkäkestoista vaikutusta kieltenopiskelun monipuolistamiseen. Syitä voi olla useita, mutta niitä ei ole helppo eritellä. Ehkä yhtenä syynä voi olla hankkeen ”avoimuus”: kunnat saivat itse määritellä kehittämisteemansa, mikä ehkä ei optimaalisella tavalla tukenut hankkeen päätavoitetta. Tavoitteiden rajaaminen ja toiminnan voimakkaampi keskitetty ohjanta olisivat mahdollisesti olleet hyödyksi. Myös käytettävissä ollut rahoitus oli niukkaa: kuntakohtaista valtionavustusta ei jaettu lainkaan eikä hankkeeseen liittynyt oppilaille ja vanhemmille suunnattua tiedotuskampanjaa.

---

siin tutkimusta kielipolitiikan, kielikoulutuspolitiikan ja opetussuunnitelmien muutoksista, jotta niiden käsittelylle ja kehittämiselle saataisiin vankempi tiedollinen pohja. Tietävästi maassamme ei ole kielipolitiikkaan erikoistuneita dosentteja professuureista puhumattakaan.

8 Kielenopetuksen monipuolistamis- ja kehittämishanke 1996-2001 KIMMOKE. Loppuraportti. Opetushallitus 2001.

KIMMOKE-hankkeella oli sen kestäessä myönteinen vaikutus kielivalintojen lisääntymiseen, erityisesti A2-kielessä. Kielivalintojen määrällisessä kehittämisessä ei kuitenkaan päästy siihen tavoitteeseen, että A2-kieltä olisi tarjottu kaikissa kunnissa eikä siihen, että valinnaiskieltä olisi opiskellut 90 % opiskelijoista ja että merkittäviä sukupuolten välisiä eroja ei olisi ollut. Ilmeisesti kuntien heikentynyt taloudellinen tilanne alkoi kuitenkin nopeasti vaikuttaa kielivalintojen vähentymiseen samalla kun yhä useampi opiskelija tyytyi valitsemaan vain englannin opintoja toisen kotimaisen kielen opintojen lisäksi.

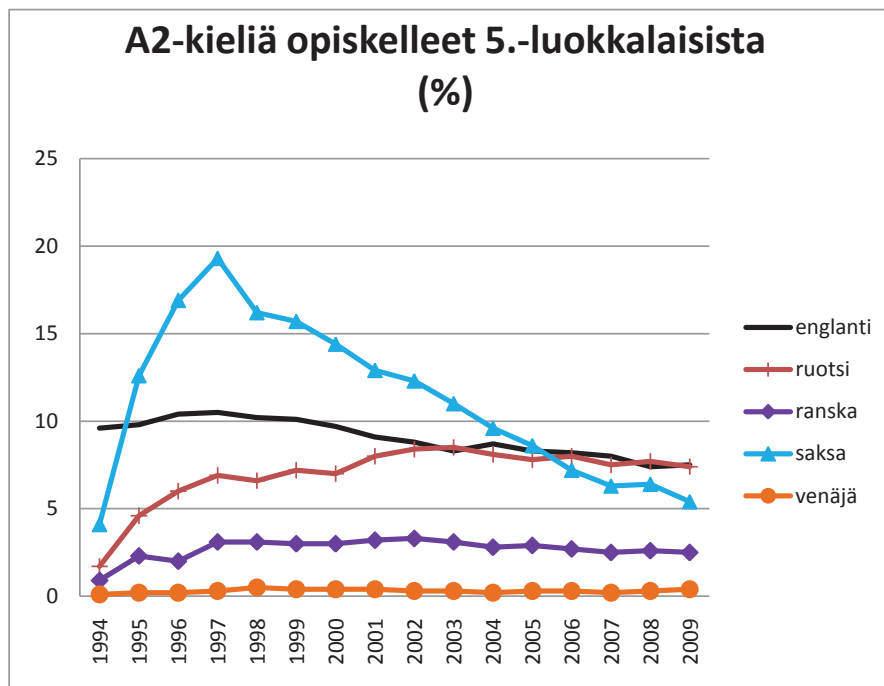
KIMMOKE-hankkeen jälkeen kieltenopetuksen kehittämishanke 2002–2004 jatkoi opetuksen monipuolistamista ja kehittämistä. Hankkeessa oli mukana 72 kuntaa, 4 normaalikoulua ja 3 kielikoulua, jotka kuuden aluekoordinaattorin johdolla toimivat kehittämisverkostoissa. Kullekin verkostolle Opetushallitus antoi 4 200 euroa alueellisten koulutusten järjestämiseksi. Kaikki kunnat eivät saavuttaneet tavoitetta lisääntyneistä kieliryhmistä, mutta silloisessa taloudellisessa tilanteessa ne pitivät hyvänä, että kuntien kieliohjelma pysyi ennallaan useimmissa kunnissa. Hankkeen ansiona opettajat kokivat koulutustilaisuudet, joiden teemoina olivat opetussuunnitelmatyö, kielisalkku, kielten taitotasojen käyttö sekä kielten oppimistulosten arviointi yleensäkin. (Opetushallituksen moniste 10/2004).

Kun kielivalintojen seuranta osoitti, että 2000-luvulla kielivalinnat pikemminkin supistuivat kuin laajenivat, asiaan palattiin uudelleen valtiovallan toimesta. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma sekä Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 2007–2012 ja myös Euroopan unionin v. 2008 hyväksymä komission (yksilöiden) monikielisyttä tukeva tiedonanto toimivat virikkeinä v. 2009 käynnistyneelle perusopetuksen vieraiden kielten opetuksen kehittämistyölle, joka on osa laajempaa peruskoulun opetuksen laadun parantamiseen tähtäävää POP-ohjelmaa.

2. Kielten opiskelu

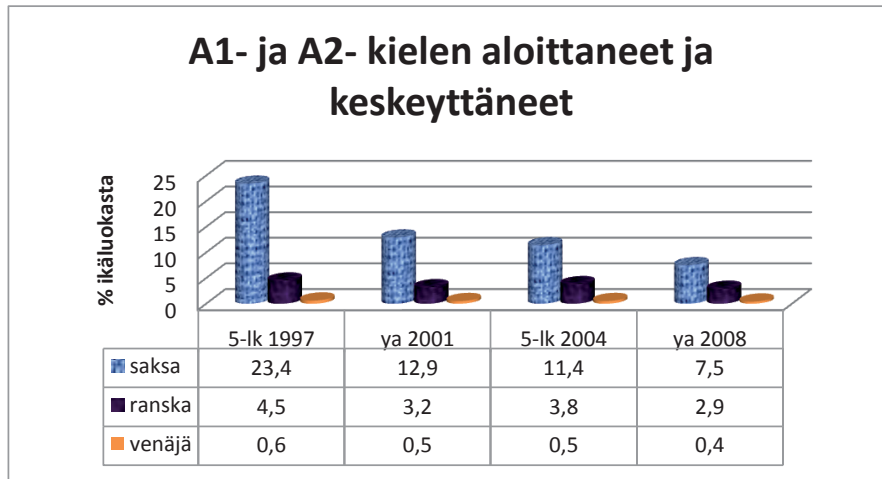
2.1 Vieraiden kielten opiskelussa tapahtuneita muutoksia

Seuraavassa luodaan katsaus peruskoulun kielivalintojen muutoksiin valinnaisten A2-kielen ja B2-kielen osalta ja lisäksi esitetään tilastoa ylioppilastutkinnon ylimääräiseen (valinnaiseen) kielikokeeseen osallistuneista kokelaista.

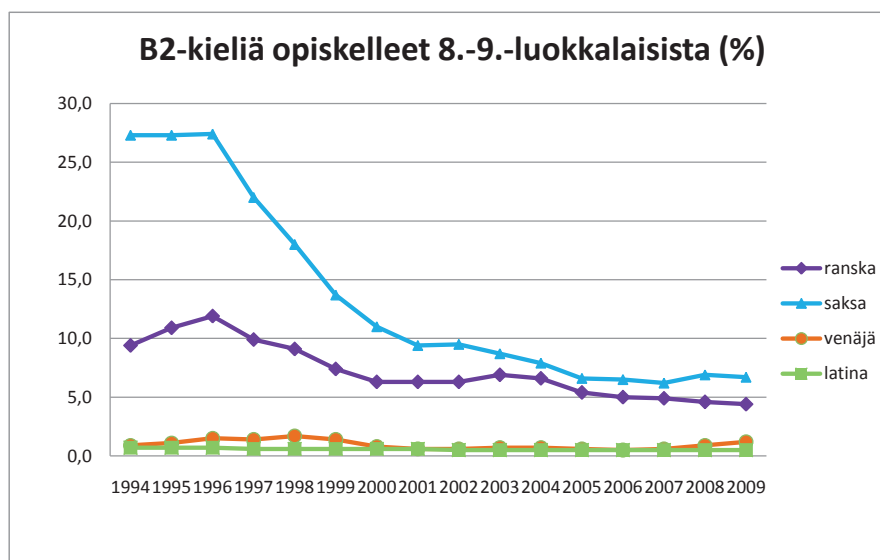
KUVIO 1. A2-kieltä opskelleet 5-luokkalaisista (%), (Kielten opiskelun yksipuolistuminen peruskouluissa ja lukioissa. Opetushallituksen julkaisematon muistio. 2010.)

Vuonna 1994, kun A2-kielen valinta tuli mahdolliseksi koko maassa, sen valintojen osuus oli 16,9 % nouden huippuvuonna 1997 40 %:iin. Saksa oli aluksi selvästi valituin kieli, mutta sen osuus on jatkuvasti pienentynyt. Ruotsin kielen valinta nousi tasaisesti jonkin verran ja ohitti saksan 2000-luvun puolivälissä (n. 8 % oppilaista). Ranskan ja venäjän osuudet ovat olleet tasaisen vähäisiä koko ajan.

KUVIO 2. Saksan, ranskan ja venäjän A1- ja A2-kielen aloittaneet ja keskeyttäneet, 5lk ja yläkoulu (Kielten opiskelun yksipuolistuminen peruskouluissa ja lukioissa. Opetushallituksen julkaisematon muistio. 2010.)

Vertailemalla ajankohtia 1997/2001 ja 2004/2008 voi saada kuvaa A1- ja A2-kielen opiskelun aloittaneista ja opiskelun keskeyttämisestä. Kuvio osoittaa, että saksan osalta sitä A1- ja A2-kielenä viidennellä luokalla opiskelleiden määrä on vähentynyt puoleen vuodesta 1997 vuoteen 2004 (23,4 % - 11,4 %). Käy myös ilmi, että alakoulussa saksaa opiskelleista on huomattava määrä keskeyttänyt opiskelunsa yläasteella (44 % -34 %). Ranskaa ja venäjää opiskeltiin tuntuvasti vähemmän A1-A2-kielenä. Keskeyttäminen on saksaan verrattuna puolestaan ollut selvästi vähäisempää. Olisi kiinnostavaa ja hyödyllistä selvittää keskeyttämisen syitä ja sitä, mistä kielten erot keskeyttämisissä (opiskeluun sitoutumisessa) johtuvat.

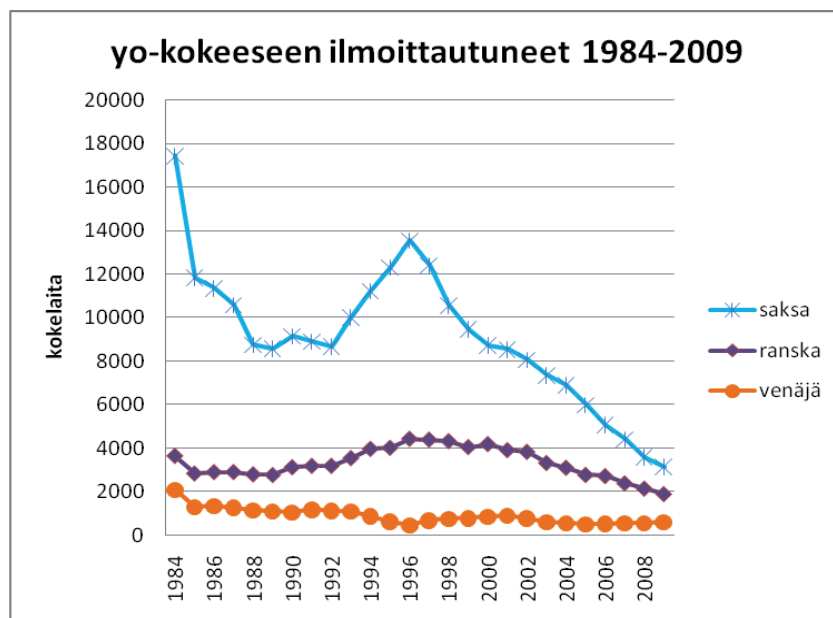
KUVIO 3. B2-kieliä opiskelleet (%) 8.-9.-luokkalaisista, 1994–2009 (Kielten opiskelun yksipuolistuminen peruskouluissa ja lukioissa. Opetushallituksen julkaisematon muistio. 2010.)

Kuviosta on todettavissa muutamia trendejä. B-kielten valinnat ovat 2000-luvulla tuntuvasti alhaisemmat kuin 1990-luvulla. Huippuvuonna 1997 noin 40 % opis-

keli B2-kieltä. Vuonna 2009 osuus oli kolmannes tästä. Saksa on koko 15 vuoden tarkastelujakson aikana ollut eniten valittu B2-kieli, mutta sen valta-asema on kadonnut, kun ranskan lukijoiden osuus on noussut lähes saksan tasolle. Ranskan valinnassa on tapahtunut saksaan verrattuna paljon vähäisempi pudotus. Venäjän ja latinan valinneiden osuudet ovat pysyneet hyvin alhaisina.

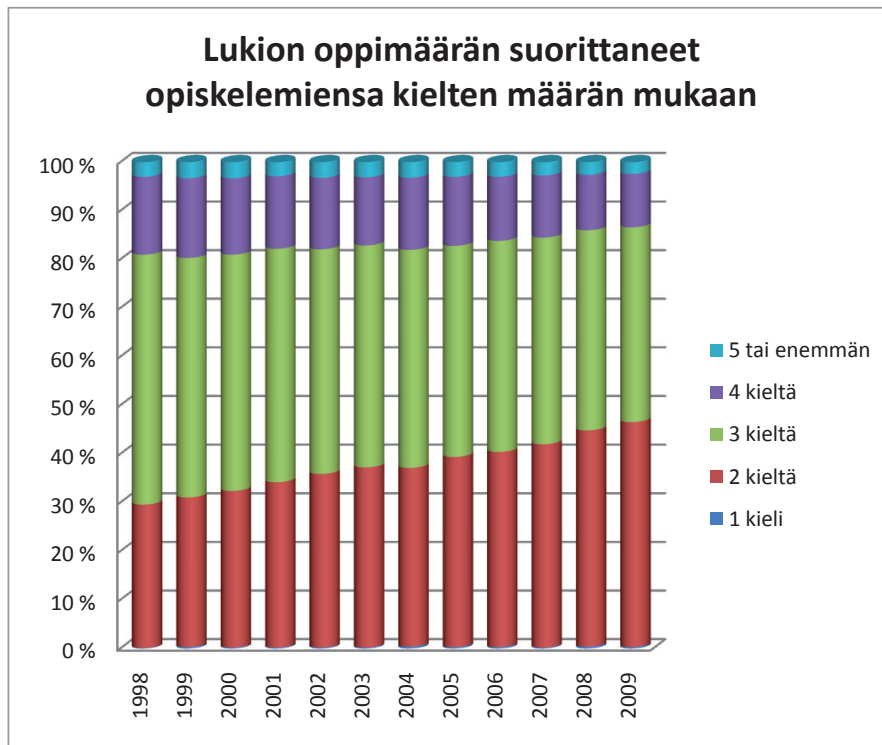
Suurin muutos eri kielten suosiossa useiden vuosikymmenien aikajanalla on saksan opiskelun väheneminen. Saksa hävisi pitkänä kielenä englannille jo 1950- ja 1960-lukujen taitteessa, mutta siitä tuli sen jälkeen kaikkein suosituin lyhyt kieli erityisesti lukiossa ja myöhemmin peruskoulun valinnaisena B2-kielenä. Alkuun saksa oli myös suosituin A2-kieli. Eräs selittävä tekijä saksan opiskelun vähenemiseen Suomen kansainvälisen aseman muutosten ohella saattaa olla se, että nykyisten peruskoululaisten vanhemmat eivät välttämättä ole itse opiskelleet saksa. On näet todennäköistä, että kynnyks valita lapselle kieli, jota vanhemmat osaavat itse, on alempi kuin sellaisen kielen valinta, jota ei kotona kukaan osaa.

KUVIO 4. Ylioppilastutkinnon lyhyen saksan, ranskan ja venäjän kokeeseen ilmoittautuneet 1984–2009 (Kielten opiskelun yksipuolistuminen peruskouluissa ja lukioissa. Opetushallituksen julkaisematon muistio. 2010.)

Pitkän saksan kirjoittajia oli enimmillään yli 7000 1970-luvun alkupuolella ja ylimääräisen saksan kirjoittajia enimmillään vähän yli 16000 1980-luvun alkupuolella. Kuvio 4 osoittaa, että saksan asema heikkeni sen jälkeen tuntuvasti. Ranskan ja venäjän osalta muutos oli samana ajankohtana paljon vähäisempää.⁹ Näiden huippuajankohtien jälkeen on tapahtunut yleistä tuntuva vähentymistä, vaikka 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla sekä saksan että ranskan kirjoittajien määrä kasvoi kääntyen sen jälkeen alenevaan suuntaan. Venäjän osuus on ollut alhainen eikä siinä ole tapahtunut tuntuvia muutoksia.

9 Euroopan kansalliskielten ja kulttuurien toimikunnan mietintö. KM 1991:6, 161-162.

KUVIO 5. Lukion oppimäärän suorittaneet opiskelemiensa kielten määrän mukaan (Kielten opiskelun yksipuolistuminen peruskouluissa ja lukioissa. Opetushallituksen julkaisematon muistio. 2010.)

Valinnaisten kielten opiskelun vähentyminen näkyy kuviossa 5, jossa kuvataan lukion oppimäärien suorittaneiden lukemien kieltä määrää. Kahta kieltä opiskelleiden määrä on lisääntynyt tuntuvasti, kolmea kieltä opiskelleiden määrä puolestaan selvästi vähentynyt. Laajempaa kieliohjelmia toteuttaneiden määrä on pysynyt melko samansuuruisena. Vertailun vuoksi todettakoon, että vuonna 1984 vähintään kolmea kieltä opiskelivat vielä kaikki lukiolaiset (100 %). Tätä kehitystä tarkastellaan alempana osana aikuiskoulutustutkimuksen kielitaitoselvitystä.

2.2 Aikuisväestön kielitaito

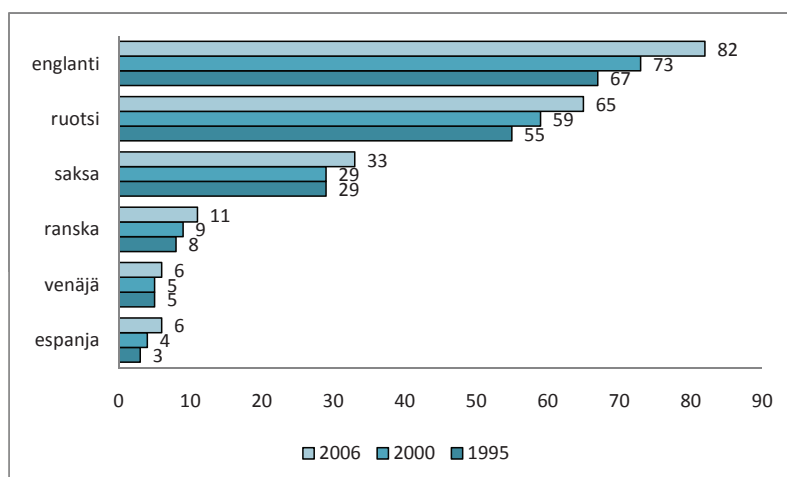
Vuodesta 1995 lähtien Tilastokeskus on selvittänyt taitotasoasteikkoa käyttäen 18–64-vuotiaiden (aktiivisen väestön) suomalaisten itsearvioimaa kielitaitoa. Taitotasoluokitus oli neliluokkainen ja vertailtavuuden kannalta on edullista, että luokitus – toisin kuin Eurobarometrissä - on linjassa Eurooppalaisen kielten viitekehyyksen kanssa:¹⁰

- Ymmärtää vain muutamia sanoja ja fraaseja. (*osaa vain vähän kieltä*)
- Ymmärtää ja osaa käyttää tavallisimpia arkipäivän ilmaisuja. Käyttää kieltä tutuissa ja yksinkertaisissa tilanteissa. (*perustason kielenkäyttäjä*)
- Ymmärtää oleellisen selkeästä kielestä ja pystyy tuottamaan yksinkertaista tekstiä. Pystyy kuvailemaan kokemuksiaan ja tapahtumia. (*itsenäinen kielenkäyttäjä*)

¹⁰ Eurooppalainen viitekehys: kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. 2003. Porvoo: WSOY

- Ymmärtää vaativaa tekstiä ja käyttää kieltä sujuvasti. Hallitsee kielen melkein täydellisesti. (*taitava kielenkäyttäjä*)

Tilastokeskuksen tiedotteen¹¹ mukaan vuonna 2006 noin 85 % 18–64-vuotiaista suomalaisista ilmoitti osaavansa vähintään yhtä vierasta kieltä (tiedot sisältävät myös toisen kotimaisen kielen). Vieraiden kielten osaajien määrä oli noussut vuosituhaten alusta seitsemän prosenttiyksikköä ja vuodesta 1995 yhteensä noin 13 prosenttiyksikköä. Naiset osasivat kieliä useammin kuin miehet, mutta tällä tasolla olevien kielitaitoisten osuuden kasvu oli ollut molemmilla sukupuolilla likimain yhtä nopeaa vuodesta 1995 vuoteen 2006. Kuvio 6 havainnollistaa tilannetta vuosina 1995, 2000 ja 2006.

KUVIO 6. Vieraiden kielten osaaminen vuosina 1995, 2000 ja 2006 (18–64-vuotias väestö). Tilastokeskus 3.6.2008.

Tilastojen mukaan nuoret osasivat vieraita kieliä selvästi useammin kuin iäkkäämmät. Lähes kaikki (98 %) alle 35-vuotiaat ilmoittivat osaavansa vähintään yhtä vierasta kieltä. Vieraita kieliä osaavien osuus oli 35–44-vuotiaiden¹² keskuudessa 94 %, 45–54-vuotiailla 80 % ja yli 54-vuotiailla 63 %. Odotettu tulos oli, että keskimääräistä useammin vieraita kieliä osasivat pitkän pohjakoulutuksen saaneet, kaupunkimaisissa kunnissa asuvat sekä opiskelijat ja toimihenkilöt.

Tilastot osoittavat myös, että noin seitsemän kymmenestä (71 %) 18–64-vuotiaasta suomalaisesta ilmoitti vuonna 2006 osaavansa useampaa kuin yhtä vierasta kieltä.¹³ Kahta vierasta kieltä osaavia oli noin joka kolmas (33 %) ja kolmea vierasta kieltä taitavia joka neljäs suomalainen (25 %). Vähintään neljää vierasta kieltä ilmoitti osaavansa joka kuudes (17 %) 18–64-vuotias.

11 Aikuiskoulutustutkimus 2006 (3.6.2008)

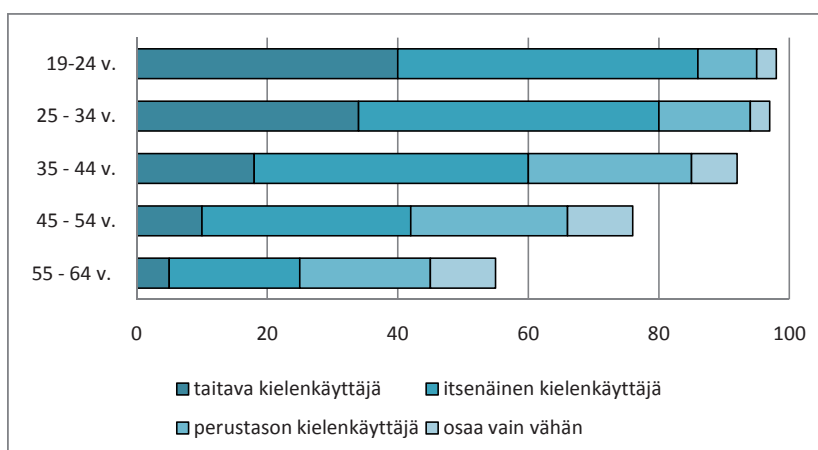
12 Peruskoulussa kahta oppilaalle vierasta kieltä opiskelleet olivat vuonna 2005 arviolta keskimäärin jonkin verran yli 40 vuotiaita.

13 EU:n 1+2 malli (äidinkielen lisäksi osataan vähintään kahta vierasta kieltä) ei siis ole toteutunut, kun tilastoissa ovat mukana aktiivisen väestön vanhimmat ikäluokat. (White Paper on Training, KOM 95, marraskuu, 1995, neljäs yleistavoite).

Eniten osattu kahden kielen yhdistelmä oli odotetusti englanti ja ruotsi. Näitä molempia kieliä ilmoitti osaavansa kolme viidestä (62 %) 18–64-vuotiaasta. Määränä tämä tarkoittaa yli kahta miljoonaa suomalaista. Seuraavaksi yleisimmät kahden osatun kielen yhdistelmät olivat englanti ja saksa sekä saksa ja ruotsi. Joka kolmas (33 %) 18–64-vuotias ilmoitti osaavansa englantia ja saksaa tai ruotsia (”svenska”).

Kuvio 6 osoittaa, että yleisimmin vieraista kielistä osattiin odotetusti englantia (82 %) ja ruotsia (noin 66 %), ja saksan osaajia oli 33 %. Ranskaa vieraana kielenä osasi 11 %, venäjää ja espanjaa kumpaakin noin 6 %. Kuvio osoittaa myös, että vieraiden kielten osaaminen on lisääntynyt odotetusti erityisesti englannin kielessä. Ajankohtaisen kielikoulutuspoliittisen keskustelun kannalta voidaan todeta, että myös ruotsin kieltä (”svenska”) ainakin jossakin määrin osaavien määrä oli tällä 10 vuoden ajanjaksolla lisääntynyt kymmenen prosenttiyksikköä. Muiden kielten osalta osaamisen kasvu on ollut selvästi vähäisempää.

Englannin vahvaa asemaa maassamme osoittaa se, että sitä osattiin eniten ja parhaiten. Edellä kuvatun taitotasoluokituksen perusteella taitavia englannin kielenkäyttäjää oli omasta mielestään noin joka viides (n. 20 %) 18–64-vuotias suomalainen. Itsenäisesti englantia ilmoitti osaavansa joka kolmas (33 %). Jossakin määrin ehkä odottamaton tulos oli, että Tilastokeskuksen mukaan miehet ja naiset arvioivat itsensä taitaviksi kielenkäyttäjiksi englannin kielen osalta yhtä usein, mutta itsenäisiä kielenkäyttäjää oli sitä vastoin naisten keskuudessa enemmän kuin miesten keskuudessa. Sen sijaan henkilön pohjakoulutus ja ikä vaikuttivat paitsi englannin kielen osaamisen yleisyyteen niin myös osaamisen tasoon. Pitkän pohjakoulutuksen saaneet sekä nuoret 18–34-vuotiaat arvioivat englannin kielen osaamistasonsa korkeammaksi kuin lyhyemmän pohjakoulutuksen omaavat ja 35 vuotta täyttäneet.

KUVIO 7. Englannin kielen osaaminen eri kielitaitotasolla iän mukaan vuonna 2006 (18–64-vuotias väestö) (Tilastokeskus 3.6.2008)

Tilanne on hyvin erilainen kun tarkastellaan ruotsin (”svenska”) osaamistasoa: Tilastokeskuksen selvityksen mukaan (3.6.2008) itseään taitavana kielenkäyttäjänä

piti vain neljä prosenttia 18–64-vuotiaista suomenkielisistä eikä määrä vaihdellut iän mukaan. Noin joka neljäs piti itseään sekä itsenäisenä (25 %) että perustason kielenkäyttäjänä (25 %). Ikä oli yhteydessä itsearvioituun ruotsin kielen taitoon: n. 40 % alle 25-vuotiaista arvioi ruotsin taitonsa olevan itsenäisen kielenkäyttäjän tasolla, 25–54-vuotiaista noin joka 25 %, mutta 55 vuotta täyttäneillä osuus oli enää 17 %. Vastaavasti perustason kielenkäyttäjien osuudet vähenivät 18–24-vuotiaiden 34 prosentista yli 54-vuotiaiden 17 prosenttiin. Tilastokeskuksen mukaan naiset arvioivat ruotsin kielen taitonsa paremmaksi kuin miehet: 34 % arvioi osaavansa ruotsia vähintään itsenäisen kielenkäyttäjän tasolla, miehistä vain 21 %. Pohjakoulutus heijastui myös ruotsin kielen osaamiseen. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneista 7 % prosenttia arvioi olevansa taitava ruotsin kielen käyttäjä ja lähes puolet ilmoitti käyttävänsä ruotsia vähintään itsenäisesti. Osuudet olivat selvästi suurempia kuin keski-asteen ja perusasteen tutkinnon suorittaneiden keskuudessa.

Tilastokeskus raportoi, että muiden vieraiden kielten (saksan, ranskan, venäjän) osaaminen keskittyi pitkälti korkeintaan perustason kielenkäyttöön.

Tilastokeskuksen aikuiskoulutustutkimukseen sisältyvä kielitaitokartoitus tuo erittäin arvokkaan panoksen kielikoulutusta koskevaan tietopohjaan. Vaikka se perustuu itsearviointiin, se antaa erittäin hyvän perustan kielitaidon tason seurantaan, joka kattaa kokonaista puoli vuosisataa.

Tiedossa olevien perusopetuksen ja lukion kielten opiskeluosuuksien pohjalta voidaan ennakoida, että aikuisväestön (18 – 64-vuotiaat) arvioituun kielitaitoon tulee lähivuosina muutoksia. Englantia osaavien suhteellinen määrä ja osaamisen taso nousee entisestään, ruotsia osaavien määrä kasvaa, mutta taso laskee ja saksaa osaavien määrä laskee. Espanjaa osaavien määrä kasvaa.